

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
82

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Göran Eidevall

Uppsala 2017

Utgivare och redaktör: Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Redaktionssekreterare: David Willgren (david.willgren@altutbildning.se)
Recensionsansvarig: Rosmari Lillas-Schuil (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Rikard Roitto (rikard.roitto@ths.se)
Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)
Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 50. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.willgren@altutbildning.se).
Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; e-mail: atla@atla.com; webb: www.atla.com.

Omslagsbild: Del av 11Q19, ”Tempelrullen”, daterad till mellan första århundradet f.v.t och första århundradet v.t.

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Uppsala 2016

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGEN 2016

<i>Eidevall, Göran</i> , 80 år senare: Exegetiska sällskapet, <i>SEÅ</i> och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum	1
<i>Crawford, Sidnie White</i> , Textual Growth and the Activity of Scribes.....	6
<i>Laato, Antti</i> , Rewriting Israel's History in the Apocalyptic Context: Animal Apocalypse in First Enoch	28
<i>Docherty, Susan</i> , Why So Much Talk? Direct Speech as a Literary and Exegetical Device in Rewritten Bible with Special Reference to Pseudo-Philo's <i>Biblical Antiquities</i>	52

ARTIKLAR

<i>Spjut, Petter</i> , Polemisk etikett eller saklig beteckning? En studie av svenskspråkiga opinionsbildares användning av termen "gnosticism" och dess implikationer för bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning	76
<i>Hedlund, Simon</i> , Who Are the ἀρσενοκόϊται, and Why Does Paul Condemn Them (1 Cor 6:9)?	116
<i>Kelhoffer, James A.</i> , Simplistic Presentations of Biblical Authority and Christian Origins in the Service of Anti-Catholic Dogma: A Response to Anders Gerdmar	154

REPLIKER

<i>Gerdmar, Anders</i> , The End of Innocence: On Religious and Academic Freedom and Intersubjectivity in the Exegetical Craft – A Response to James Kelhoffer	179
<i>Kelhoffer, James A.</i> , A Diverse Academy Recognizes No Boundaries for Critical Inquiry and Debate: A Rejoinder to Anders Gerdmar	210

RECENSIONER

Aichele, George, <i>Simulating Jesus: Reality Effects in the Gospels</i> (Joel Kuhlin)	223
Amos, Roger, <i>Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament</i> (Tobias Ålöw)	226
Collins, John J., <i>Encounters with Biblical Theology</i> (Stig Norin)	230
Dochhorn Jan, Susanne Rudnig-Zelt, and Benjamin Wold (eds.), <i>Das Böse, der Teufel und Dämonen – Evil, the Devil, and Demons</i> (Torsten Löfstedt)	235
Ehrman, Bart D., <i>Jesus Before the Gospels: How the Earliest Christians Remembered, Changed, and Invented Their Stories of the Savior</i> (Joel Kuhlin)	239
England Emma och William John Lyons (red.), <i>Reception History and Biblical Studies: Theory and Practice</i> (Mikael Larsson)	243
Fewell, Danna Nolan (ed.), <i>The Oxford Handbook of Biblical Narrative</i> (Josef Forsling)	245
Gordon, Robert P. and Hans M. Barstad (eds.), <i>“Thus speaks Ishtar of Arbela”: Prophecy in Israel, Assyria and Egypt in the Neo-Assyrian Period</i> (Magnus Halle)	249
Giuntoli Federico and Konrad Schmid (eds.), <i>The Post-Priestly Pentateuch: New Perspectives on Its Redactional Development and Theological Profiles</i> (Jan Retsö)	256
Hayes, Elizabeth R. och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), <i>“I Lifted My Eyes and Saw”: Reading Dream and Vision Reports in the Hebrew Bible</i> (Stefan Green)	261
Heilig, Christoph, <i>Hidden Criticism? The Methodology and Plausibility of the Search for a Counter-Imperial Subtext in Paul</i> (Joel Kuhlin)	264
Kim, Yeong Seon, <i>The Temple Administration and the Levites in Chronicles</i> (Jan Retsö)	268
Klein, Anja, <i>Geschichte und Gebet: Die Rezeption der biblischen Geschichte in den Psalmen des Alten Testaments</i> (Lars Olov Eriksson)	272
Klink III, Edward W., och Darian R. Lockett. <i>Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice</i> (Bo Krister Ljungberg)	274
Knoppers, Gary N., <i>Jews and Samaritans: The Origins and History of Their Early Relations</i> (Cecilia Wassén)	278

Markschies, Christoph, <i>Christian Theology and Its Institutions in the Early Roman Empire: Prolegomena to a History of Early Christian Theology</i> (Carl Johan Berglund)	282
Mettinger, Tryggve N. D., <i>Reports from a Scholar's Life: Select Papers on the Hebrew Bible</i> (Cian Power)	285
Neusner, Jacob och Alan J. Avery Peck (red.); William Scott Green och Günter Stemberger (rådgivande red.), <i>Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism. Volume I-II</i> (Tobias Ålöw)	289
Porter, Stanley E. och David I. Yoon (red.), <i>Paul and Gnosis</i> (Paul Linjamaa)	291
Smith, Geoffrey S., <i>Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity</i> (Martin Wessbrandt)	295
Strauss, Mark L. och Paul E. Engle (red.), <i>Remarriage After Divorce in Today's Church</i> (Bo Krister Ljungberg)	299
Willgren, David, <i>The Formation of the 'Book' of Psalms: Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies</i> (Anja Klein)	302
Wright, Tom, <i>The Day the Revolution Began: Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion</i> (Mikael Tellbe)	306

roll för Markus. I kap 8 fortsätter liknande tankegångar genom att Aichele lyssnar på argument från Mark Goodacre och underminerar Q som källa. Q kan inte sägas simulera en egen Jesuskopia, enligt Aichele. Kap 9 visar hur Lukas och Johannes har liknande simuleringsprocesser och därmed överlappande Jesuskopior, som vidare kommer dominera en kanonisk Jesusbild. Kap 10 består av en summerande reflektion över skillnaden mellan del II och del III av boken.

I slutändan är *SJ* ett intressant, men teoretiskt försök att blottlägga vissa teologiska för-förståelser som påverkar exegetik. Bokens agenda är främst ett negativt projekt då fokus inte är hur det konkreta exegetiska arbetet kan ske annorlunda. Ett problem med boken är till exempel att för många teoretiska begrepp presenteras. Förutom virtualitet, simulation och simulacrum som jag kort redogjort för ovan, introducerar Aichele även *phantastic*, *semiosis*, *oneiric phantasm*, *writerly text*, *texts of pleasure*, och inte minst *reality effects*. Symptomatiskt för *SJ* är en tendens att över-teoretisera och fjärma sig från konkreta exegetiska diskussioner.

Boken hade mått bra av en tydligare tes eller frågeställning i relation till det explicita teoribygget. Vidare har jag velat se en större vilja att föra samman de faktiska exegetiska diskussionerna, som redan förs, med några utvalda koncept, istället för att överväldiga läsaren med nya begrepp. Som jag påpekade tidigare, postmoderna perspektiv har allt för ofta en tendens att de-konstruera snarare än re-konstruera. Så är tyvärr även fallet i *SJ*.

Joel Kublin, Lunds Universitet

ROGER AMOS

*Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal
of the Pharisees in the New Testament*

Eugene: Wipf & Stock, 2015, Paperback, xi + 242 s., \$29, ISBN: 978-1-49822-027-9

Föreliggande monografi är den doktorsavhandling som den numer pensionerade baptistpastorn Roger Amos skulle ha skrivit om han hade fullföljt sina akademiska studier på forskarnivå – vilket han enligt egen utsaga inte har gjort (x). Syftet med undersökningen är tvåfaldigt: å ena

sidan är den ett försök att ge en sammanhängande bild av fariséerna i allmänhet; å andra sidan intresserar sig Amos i synnerhet för Jesu relation till fariséerna (jfr 9). Vad gäller det första syftet så har denna fråga behandlats vid ett flertal tillfällen tidigare och Amos framställning tillför således bibelvetenskapen knappast något nytt. Jag kommer sålunda inte uppehålla mig vid denna aspekt.

Det är istället i frågan om Jesu relation till fariséerna som Amos kommer med ett självständigt bidrag. Enligt Amos var Jesus farisé. Detta är i sig inte en ny tanke (se nedan), men några av de argument som anförs är hittills oprövade. Författaren framför sex omständigheter (se 164–65) som talar för denna slutsats: (1) fariséerna förväntade sig att Jesus och hans lärjungar skulle följa fariseisk *paradosis* (jfr Matt 15:1–6; Mark 7:1–13), vilket enklast förklaras av att fariséerna räknade dem som medlemmar av sin egen rörelse; (2) fariséerna erkände Jesus som lärare, vilket är förvånande om han inte själv var farisé; (3) Jesus och fariséerna delade teologiska övertygelser och kritiserade aldrig varandra för dessa; (4) fariséerna skulle aldrig ha debatterat med Jesus om inte han själv vara farisé; (5) Jesus använder ofta en typisk fariseisk vokabulär, representerad av till exempel ”syndare” och ”Guds rike”; (6) Jesus påbjuder sina åhörare att hörsamma fariséernas undervisning (Matt 23:2–3) och skulle göra sig själv till lika mycket en hycklare, som han anklagar fariséerna för att vara, om han själv inte följde denna undervisning.

Till denna idé om att Jesus var farisé hör också den tvetydiga relation mellan Jesus och fariséerna som framträder i evangelierna. Fariséerna tycks om vartannat vara välvilliga eller fientligt inställda till Jesus. Detta förhållande menar Amos förklaras av att Jesu relation till fariséerna förändrades med tiden. Trots att evangelierna inte följer en strikt kronologi menar han att Jesu verksamhet sönderfaller i två faser. Under den första perioden var Jesus en respekterad medlem av den fariseiska rörelsen och rättade sig efter dess regelverk, men han var samtidigt medveten om dess fel och tillkortakommanden och försökte reformera rörelsen. Denna fas kom dock till sitt slut då Jesus kritiseras för att hela den lame mannen, som sänks ned genom taket och förlåta hans synder (Mark 2:1–12 par.). Han insåg då att det skulle bli omöjligt att re-

formera fariseismen och övergick till en alternativ agenda. Jesu mål blev nu att bygga upp en ny rörelse – kyrkan (212) – bestående av omvända syndare och exkommunicerade judar. Relationen mellan Jesus och fariséerna försämrades sålunda allt mer och de blev ökat kritiska mot varandra. Att evangelisterna aldrig skriver fram detta paradigmskifte tydligare beror, enligt Amos, på att de första läsarna var så väl förtrogna med detta förhållande att de utan problem skulle kunna placera in enskilda händelser i detta övergripande ramverk (163).

Det sammantagna intrycket av *Hypocrites or Heroes?* är att Amos, i sin identifikation av Jesus som farisé, i grund och botten har en intressant och vederhäftig idé – även om man kan och bör diskutera detaljerna. Denna bedömning är kanske inte så förvånande med tanke på att undertecknad själv försökt påvisa samma slutsats, med samma/liknande/andra argument, i andra sammanhang. Rekonstruktionen av två faser framstår dock som betydligt mer tentativ. Det grundläggande problemet är att Amos inte läser evangelierna så som de ämnades läsas, det vill säga som sammanhängande berättelser med en egen unik dramaturgi, utan skapar en syntes utifrån alla evangelierna vilket resulterar i en bild utan direkt stöd i någon av primärkällorna.

Till bokens förtjänster hör att Amos skriver lättförståeligt och spänstigt, och hans framställning förtjänar beröm för sin förmåga att kommunicera med en bredare publik, men det är också på denna punkt som framställningen öppnas upp för kritik. Boken skulle kunna vara en tillfredställande populärvetenskaplig framställning riktad till en intresserad allmänhet, men gör anspråk på att vara en akademisk/vetenskaplig text – som tidigare nämnts beskriver Amos den som den ”doktorsavhandling” han aldrig skrev, och boken är utgivet av ett imprint (Wipf & Stock) som har som uttalat syfte att betjäna såväl kyrka som akademi – och lämnar som sådan en hel del att önska.

Dels så uppvisar boken grundläggande metodiska brister. Detta gäller dels Amos behandling av den historiske Jesus. För trots att författaren är medveten om svårigheten, så tas steget från evangeliernas Jesus:ar till den historiske Jesus allt som oftast med allt för stor lättvindighet. Vidare är relationen till tidigare forskning genomgående

problematisk. Forskningsöversikten är högst summarisk. Amos nämner N. T. Wright, G. Jossa, A. J. Saldarini, E. P. Sanders, H. Maccoby, R. Deines, E. Rivkin och S. Motyer. Av dessa forskare är det, så vitt jag vet, endast Maccoby som arbetat med samma frågeställning som Amos. Samtidigt utelämnas viktiga bidrag av forskare som faktiskt behandlat samma – eller åtminstone mycket närliggande – problemställningar som Amos, och i vissa fall dessutom kommit till slutsatsen att Jesus var farisé. Jag tänker här på A. Geiger, J. Klausner, M. Buber, P. Winter, P. Culbertson, K. Berger, W. E. Phipps, H. Falk, J. Pawlikowski, med flera. Framställningen av tidigare forskning saknar dessutom en tydlig struktur och bidragen listas varken kronologiskt, eller enligt någon synbar tematisk princip. Den bristfälliga interaktionen med sekundärlitteraturen blir också tydlig, inte bara i litteraturlistan, som huvudsakligen består av kommentarer företrädesvis till Matteusevangeliet – var är specialstudierna av fariséerna: Neusner (*The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70: I–III*), Bowker (*Jesus and the Pharisees*), Marshall (*The Portrayals of the Pharisees in the Gospels and Acts*) – utan även i själva brödtexten där Amos inte positionerar sig i relation till sekundärlitteraturen i tillräcklig utsträckning. Istället kan sida efter sida följa med påståenden utan några hänvisningar om var informationen är hämtad ifrån. Amos kan i dessa fall inte stödja sig på sin egen auktoritet, eller anföra informationen som allmänt accepterat exegetiskt tankegod. Det blir således något ironiskt att Amos själv kritiserar H. Maccoby för hans: "...failure to provide citations supporting the arguments to which he alludes" (161).

Även vad gäller innehåll uppvisar boken ett antal problem. Amos behandlar i sin genomgång "The Pharisees in the New Testament" fariséer och skriftlärdar som synonymer, vilket är anmärkningsvärt särskilt i de fall då *skriftlärd* förekommer frikopplad från *farisé*. Amos anammar likaså idén om att fariseismen konstituerade "normative Judaism", baserat på R. Deines och H. Maccoby. Men trots att han är medveten om att detta är långt från det enda sättet att se på saker och ting, så saknas det en diskussion med meningsmotståndarna, och ett citat av Deines (133) får utgöra tillräcklig grund för att han sedan kan påstå vid

upprepade tillfällen att ha etablerat ("established") detta faktum (jfr 142, 157, 168).

Jag finner dessutom framställningen som övergripande rörig och det är svårt att skönja en tydlig progression i argumentationen. Det är likaså stundtals svårt att se hur bokens olika delar samverkar för driva Amos hypotes framåt. Ett konkret exempel på detta är presentationen av Johannesevangeliets bruk av termen "judarna", vilka Amos delar upp i fyra kategorier ("neutral", "authority", "hostile", "violent") baserat på graden av motstånd gentemot Jesus och hans efterföljare. Amos skriver dock att den första kategorin är "hardly relevant to our study" (91), men fortskrider likväl med att presentera detta irrelevanta material, med motiveringen att han kommenterar vissa intressanta aspekter.

Påståendet om att detta skulle vara den doktorsavhandling som Amos – formellt sett – aldrig skrev, framstår i ljuset av ovan nämnda kritik som orimligt, men väcker samtidigt funderingar om hur argumentationen hade kunnat vässas om materialet regelbundet ventilerats i relation till handledare, i seminarium och vid vetenskapliga konferenser. Amos grundidé är god, men förtjänar en mer stringent behandling.

Tobias Ålöw, Göteborgs Universitet

JOHN J. COLLINS

Encounters with Biblical Theology

Minneapolis: Fortress Press, 2005, Paperback, 254 s, \$23, ISBN: 978-0-80063-769-9

Föreliggande bok är ett försök att överbrygga klyftan mellan biblisk teologi och historiskt kritisk forskning, om det nu finns någon sådan klyfta. Boken består av en sammanställning av artiklar som alltifrån 1977 och framåt varit publicerade i tidskrifter och samlingsvolymerna av olika slag. Ett kortare avsnitt, "The Reception of Daniel in Millenarian Theology" har utgivarens hustru Adela Yarbro Collins som författare.

Materialet har disponerats inom fem huvudrubriker: (1) "Theoretical Issues"; (2) "Topics in the Pentateuch"; (3) "Wisdom and Biblical Theology"; (4) "Apocalyptic Literature"; och (5) "Christian Adaptations of Jewish Traditions".